

บทที่ 4

บริบทของหมู่บ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ และหมู่บ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์

บริบททั่วไปของหมู่บ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ

1. ประวัติความเป็นมา

บ้านค่ายเป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่หมู่บ้านหนึ่ง เมื่อครั้งก่อนได้ขึ้นกับเมืองนครราชสีมา ก่อนที่จะมาตั้งเมืองชัยภูมิโดยเจ้าพ่อพญาแล เป็นเจ้าเมืองชัยภูมิซึ่งได้รับโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งจากพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในพื้นที่บริเวณหมู่บ้านค่ายจะมีแม่น้ำชีที่เป็นแม่น้ำสายหลักมีแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ ในสมัยนั้นการทำงานของเจ้าพ่อพญาแล จะต้องใช้ช้างเป็นพาหนะสำคัญในการป้องกันเขตแดนเมืองชัยภูมิและใช้ในการศึกสงคราม โดยมอบหมายให้ “หมื่นแผน” ออกไปตั้งกองช้างหลวงที่ตำบลกะฮาด อำเภอเนินสง่า (ในปัจจุบัน) อยู่ห่างจากชุมชนบ้านค่ายหมื่นแผน ประมาณ 6 กิโลเมตร มีหน้าที่ในการจับช้างป่ามาเลี้ยงและทำการฝึกเพื่อใช้เป็นยานพาหนะและป้องกันการรุกรานจากข้าศึก

เมื่อยามศึกสงครามสงบลง บรรดาทหารส่วนใหญ่ได้ยกทัพกลับภูมิลำเนา หมื่นแผนซึ่งเป็นหัวหน้าจึงได้นำพวกฟองที่เหลืออยู่มาตั้งหมู่บ้านในบริเวณชุมชนบ้านค่ายเพราะเห็นว่ามีควมอุดมสมบูรณ์มาก โดยใช้บริเวณสองฝั่งแม่น้ำชีเป็นแหล่งอาหารของช้าง จึงเรียกว่า “บ้านหมื่นแผน” ตามชื่อของหัวหน้าค่ายมาจนถึงปัจจุบัน ต่อมาจึงได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านค่ายหมื่นแผน” เพราะแถบนี้เคยใช้เป็นค่ายทหารมาก่อนและมีหมู่บ้านต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นมาอยู่ในเขตการปกครองเดียวกันเลียบตามฝั่งแม่น้ำชี โดยกำหนดชื่อตามลักษณะการไหลของน้ำชี ได้แก่ บ้านวังก้านเหลือง บ้านโค้งยางพัฒนา บ้านท่าหว้า บ้านโค้งขนัน บ้านโค้งน้ำดับ บ้านแก้งจิก บ้านกุดเวียน เป็นต้น (ชัยชาญ ไพศาลธรรม. 2540 : 32)

2. สภาพทางภูมิศาสตร์

2.1 ที่ตั้ง

ชุมชนบ้านค่ายตั้งอยู่ห่างจากอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ไปทางทิศใต้ ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 201 (สีคิ้ว – ชัยภูมิ) เป็นระยะทางประมาณ 13 กิโลเมตร ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำชีมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับคลองจอก ตำบลหนองนาแซง อำเภอเมือง

ทิศใต้ ติดกับแม่น้ำชี เขตตำบลกะฮาด อำเภอเนินสง่า

ทิศตะวันออก ติดกับบ้านโค้งยางพัฒนา ตำบลบ้านค่าย อำเภอเมือง

ทิศตะวันตก ติดกับแม่น้ำชี เขตบ้านวังก้านเหลือง ตำบลบ้านค่าย อำเภอเมือง

ภาพประกอบ 2 แผนที่จังหวัดชัยภูมิ

2.2 พื้นที่

เป็นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำชี มีทิศทางไหลของน้ำคดเคี้ยวอยู่รอบหมู่บ้านทางทิศตะวันตกและทิศใต้ ที่ดินของหมู่บ้านและที่นาส่วนใหญ่อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะเป็นดินตะกอนที่อุดมสมบูรณ์ ตามเขตการปกครองของเทศบาลตำบลบ้านค่าย มีพื้นที่ประมาณ 5,344 ตารางกิโลเมตร รวมแล้วมี 4 หมู่บ้าน ดังนี้

1. บ้านค่ายหมื่นแผ้ว	หมู่ที่ 1
2. บ้านวังก้านเหลือง	หมู่ที่ 2
3. บ้านโค้งยางพัฒนา	หมู่ที่ 9
4. บ้านค่ายเจริญ	หมู่ที่ 1

2.3 ลักษณะภูมิประเทศ

เขตพื้นที่ชุมชนบ้านค่ายหมื่นแผ้วเป็นที่ราบลุ่มมีน้ำชีและคลองน้ำล้อมรอบ เหมาะแก่การประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ได้แก่การทำนา การเพาะปลูกพืชผักสวนครัวและพืชไร่

2.4 ลักษณะภูมิอากาศ

มีลักษณะแบบร้อนชื้น มรสุม 3 ฤดู คือ

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึงเดือนมิถุนายน อากาศร้อนจัดมีอุณหภูมิเฉลี่ย 30 องศาเซลเซียส

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคม ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยปานกลาง อุณหภูมิเฉลี่ย 28 องศาเซลเซียส

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ อากาศหนาวเย็น อุณหภูมิเฉลี่ย 16 องศาเซลเซียส

อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดทั้งปีประมาณ 25 องศาเซลเซียส

3. ความเชื่อและพิธีกรรม

3.1 ความเชื่อเรื่องผีปะกำ

วัฒนธรรมการเลี้ยงช้างของชาวบ้านค่ายหมื่นแผ้วมีความเชื่อเกี่ยวกับผีปะกำคือเป็นผีบรรพบุรุษที่เป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์สิงสถิตอยู่ในเชือกที่ใช้สำหรับในการคล้องช้าง ดังนั้นกลุ่มคนเลี้ยงช้างจะมีความเชื่อดังกล่าว จะมีการสร้างศาลปะกำเอาไว้เก็บเชือก หรือบ่วงบาศที่ใช้สำหรับคล้องช้าง โดยจะสร้างแยกออกจากตัวบ้านต่างหาก และจะมีการเซ่นไหว้ในช่วงที่มีการออกไปคล้องช้าง หรือมีการเดินทางนำช้างออกไปพื้นที่อื่น ในกรณีที่มีการสมรสหรือครองเรือนคนที่นับถือผีปะกำก็ต้องบอกกล่าว ดังนั้นการถือปะกำนั้น ทุกครอบครัวที่มีการเลี้ยงช้างก็จะมีความเชื่อดังกล่าวคล้ายคลึงกัน

ภาพประกอบ 3 ศาลปะกำของชาวบ้านค่ายจังหวัดชัยภูมิ

3.2 ทำขวัญช้าง

การทำขวัญช้างมีจุดประสงค์เพื่อสร้างความเป็นสิริมงคลแก่ช้างเลี้ยง และเจ้าของช้างเลี้ยง โดยการทำขวัญช้างนั้น นิยมทำเมื่อได้ช้างเลี้ยงเชือกใหม่มาอยู่ในความดูแล ดังนั้นลักษณะการประกอบพิธีจะมีหมอปราหมณ์เป็นผู้ทำพิธี โดยจะกล่าวเป็นคำขวัญ ถึงลักษณะที่ดีของการเลี้ยงช้างที่เข้าทำพิธีขวัญช้าง และขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองให้ขวัญช้างนั้นอยู่กับช้างเลี้ยง และกล่าวถึงความ เป็นสิริมงคลเมื่อเจ้าของช้างได้เลี้ยงช้างมาเลี้ยงดู จะทำให้เกิดความเจริญ ความอุดมสมบูรณ์ ทั้งช้างเลี้ยงและเจ้าของช้าง

3.3 ช้างล้ม

ความเชื่อเมื่อช้างล้ม เจ้าของช้างจะมีการฝังช้างหรือเผาช้าง ขึ้นอยู่กับความต้องการของเจ้าของช้าง แต่ก่อนที่จะทำการฝังหรือเผา จะมีการตัดเกี้ยวไว้ที่ลำตัวของช้าง เช่น งวงช้าง หางช้าง หรือเล็บช้าง เพื่อเก็บไว้ เนื่องจากชาวบ้านเชื่อว่าสามารถนำความเจริญมาสู่ผู้ที่ครอบครองหรือเจ้าของอวัยวะของช้างนั้น เช่น เชื่อว่างวงช้างนั้น ถ้าใครมีไว้จะทำให้ทำมาค้าขึ้น ค้าขายรุ่งเรือง ส่วนหางช้างนั้น จะนำมาถักเป็นแหวน สามารถป้องกันไสยศาสตร์ หรือมนต์ดำ ที่ผู้อื่นทำปองร้ายแก่เราได้ หลังจากนั้น เจ้าของช้างจะมีการนำพระมาสวดให้กับช้างที่ตายด้วย เนื่องจากเชื่อว่าช้างเป็นสัตว์ที่มีบารมี ดังนั้น ต้องมีการสวดเพื่อเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ช้างเลี้ยงด้วย

3.4 ลักษณะการตั้งชื่อช้าง

ในอดีตการตั้งชื่อช้างของชาวบ้านค่าย นิยมตั้งชื่อช้างที่เป็นสิริมงคลหรือสื่อในทางความหมายที่ดี แก่ผู้เลี้ยงช้าง เช่น ทองใบ ทองคูณ ถ้าควนแต่ในปัจจุบัน พบว่า แนวโน้มการตั้งชื่อช้างตามลักษณะชื่อเป็นสิริมงคลนั้นลดน้อยลง เนื่องจากพบว่า ช้างบางเชือกมีชื่อเรียกตามความต้องการของเจ้าของ ซึ่งจะเป็นชื่อตาม คารา นักร้อง และนอกจากนั้นยังพบว่า ช้างเลี้ยงหนึ่งเชือก บางเชือกมักจะมีชื่อเรียกที่มากกว่าหนึ่ง ชื่อทั้งนี้ เนื่องจากบางครั้ง คนดูแลช้าง หลายคน หรือบางคน ช้างเมื่อเปลี่ยนไปทำงานกับควาญ ควาญอาจตั้งชื่อใหม่ ซึ่งขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของคนเลี้ยงช้าง (ชัยชาญ ไพศาลธรรม, 2540 : 53)

4. สภาพชุมชนบ้านค่าย

การฝึกช้างเป็นวิธีชุมชนอีกรูปแบบหนึ่งที่คนในชุมชนมีความผูกพันมายาวนานตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษออกไปคล้องช้างป่าแล้วนำมาฝึกเพื่อขายสร้างรายได้ให้กับครอบครัวหลายคนมีเงินสร้างบ้านหลังใหญ่โต ชื่อที่นา ที่สวน มีฐานะร่ำรวยมาจนปัจจุบัน เมื่อทางราชการประกาศห้ามจับช้างป่า หลายคนได้เปลี่ยนเป็นการนำช้างที่มีอยู่รับจ้างลากซุงในพื้นที่สัมปทานป่าไม่มีการฝึกช้างเข้าสู่ระบบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว หรือแม้แต่การใช้เพื่อการแสดงเร่ที่มีอยู่ให้เห็นในปัจจุบัน

การฝึกช้างเป็นศิลปะและความสามารถของคนเลี้ยงช้างของชุมชนบ้านค่ายที่เกิดจากความผูกพัน ความเข้าใจระหว่างคนกับช้าง รวมไปถึงความรู้ความสามารถที่รับมาจากบรรพบุรุษครูบาหมอช้างหลาย ๆ ท่านได้บอกว่าไม่ใช่เรื่องง่ายเลยที่จะฝึกช้างโดยคนที่ขาดประสบการณ์และไม่มีความรู้เกี่ยวกับช้างเพราะถือเป็นเทคนิคที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ขึ้นระหว่างช้างกับในลักษณะที่แตกต่างกันไป

คณะช้างแสดงเร่ของบ้านค่ายหมื่นแผ้ว ที่มีกว่า 14 คณะ ในปัจจุบันทุกคณะต่างก็ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษทั้งสิ้น ทั้งการเลี้ยงช้าง การฝึกช้างเพื่อการแสดง ดังนั้นช้างที่ผ่านการฝึกสามารถสื่อความหมายได้ดีระหว่างความรู้อันชาญกับช้าง ทั้งนี้เกิดจากความสามารถการฝึกช้างของคณะช้างต่าง ๆ

การนำช้างเข้ามาฝึกเพื่อการแสดงที่พบในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มลูกช้างที่มีอายุ 8-10 เดือน เป็นลูกช้างที่จัดซื้อจากท้องถิ่นบ้าง ลูกช้างที่เกิดจากการผสมพันธุ์จากแม่ช้างที่อยู่ในคณะช้างของตนบ้างหรือเป็นการซื้อขายแลกเปลี่ยนกันระหว่างคณะช้างด้วยกัน การฝึกช้างเพื่อการแสดงของชุมชนบ้านค่ายหมื่นแผ้ว จะเลือกเอาช้างที่มีอายุน้อย และความสามารถของช้างแต่ละเชือกเป็นหลัก โดยมีเหตุผลสำคัญประการแรกคือ สามารถปรับตัวเข้ากับควาญช้าง และสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้เร็ว ประการที่สองสามารถควบคุมให้ช้างปฏิบัติตามคำสั่งได้ง่ายไม่ดุร้าย ประการสุดท้ายคือสามารถให้แสดงท่าต่างๆ ได้หลายท่า มีความคล่องตัวในการแสดงสูง ด้วยเหตุผลดังกล่าวช้างที่นำมาฝึกมีการเจริญเติบโตของช้างไม่เป็นไปตามธรรมชาติ เพราะช้างในวัยนี้ไม่สามารถที่จะเคี้ยวบดอาหารกินได้เพราะอยู่ในวัยที่ต้องอาศัยนมแม่เป็นหลัก เมื่อแยกออกมาเพื่อทำการฝึกจึงเป็นหน้าที่ของผู้เลี้ยงในการดูแลอาหารป้อนให้จนกว่าช้างจะสามารถกินอาหารเองได้เหมือนกับช้างเชือกอื่น ๆ อาหารที่ให้แทนนมแม่ระหว่างการฝึก ได้แก่ นม (เป็นนมที่ใช้เลี้ยงทารก) ต้มข้าวใส่น้ำตาลกล้วยสุกบดละเอียดผสมกับข้าวต้มใส่เกลือ เป็นต้น นอกจากนี้ให้อาหารดังกล่าวแล้วยังเสริมอาหารประเภทหญ้า โดยให้กินครั้งละ 1-2 เส้น เพื่อให้ช้างเกิดความเคยชิน แล้วค่อยเพิ่มปริมาณตามลำดับจนกว่าจะสามารถกินเองได้ การดูแลเอาใจใส่การฝึกช้างในลักษณะดังกล่าว จะต้องเป็นอย่างนี้ไม่น้อยกว่า 2 ปี จึงสามารถปล่อยให้อยู่ตามลำพังกับช้างเชือกอื่น ๆ ได้

การฝึกคณะช้างของชุมชนบ้านค่ายหมื่นแผ้วมีรูปแบบในการฝึกพื้นฐาน ดังนี้

1. ขึ้นสัมผัส

หลังจากแยกลูกช้างออกจากแม่หรือนำลูกช้างน้อยมาเพื่อการฝึกจะต้องนำลูกช้างมาผูกตรึงกับหลักหรืออาจเป็นต้นไม้ใหญ่บริเวณที่เตรียมไว้สำหรับการฝึกช้าง โดยผูกคอดคอกแน่นกับเสาหลักผูกขาทั้ง 4 แยกออกจากกันโดยไม่ให้ลูกช้างสามารถขยับตัวไปไหนได้ เมื่อแน่ใจว่าช้างไม่ดิ้นแล้วผู้ทำการฝึกจะใช้มือตบ หรือลูบบริเวณลำคอของช้าง เพื่อสร้างความเคยชินและสัมผัสโดยตรง ในขณะที่ตบหรือลูบผู้ทำการจะพูดหรือบอกไปด้วยคล้ายๆ เป็นการสอน เป็นขั้นที่เริ่มให้ช้างสื่อความหมายกับ ผู้ฝึกทางภาษาไปด้วย ผู้กระทำการฝึกจะสัมผัสกับช้างในลักษณะดังกล่าว 2-3 วัน หรือมากกว่านั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการรับรู้ การปรับตัวของช้างที่ทำการฝึกโดยสังเกตจากปฏิกิริยาตอบสนอง เช่น ไม่มีเสียงร้อง หยุคนิ่งเมื่อผู้ฝึกเข้าไปสัมผัสกินอาหารที่ผู้ฝึกได้เตรียมไว้ เป็นต้น จากนั้นผู้ฝึกจะปลดเชือกที่ตรึงไว้ออกเพื่อฝึกในขั้นต่อไป

2. ขั้นเดินวนหลัก

การฝึกในช่วงนี้จะเริ่มทำการฝึกเมื่อช้างสามารถปรับตัวเข้ากับคนหรือเชือก (โซ่) ที่สำคัญเริ่มเข้าใจ และสื่อความหมายกับคนได้บ้างแล้วก็จะคลายเชือกหรือโซ่ที่ตรงไว้ออกจากหลัก เพื่อนำช้างมาฝึกการเดิน โดยผ่านการควบคุมของผู้ฝึกเป็นการกำหนดให้ช้างเดินรอบหลักแต่ขาของช้างยังผูกติดอยู่กับหลัก และจะปรับระยะของเชือกให้ห่างจากหลักตามความสามารถของการเรียนรู้ของช้างและสามารถควบคุมช้างได้ การฝึก ในลักษณะนี้ผู้ฝึกจะมีอุปกรณ์ช่วยในการควบคุม เพื่อให้ช้างเกิดการเรียนรู้วิธีการควบคุมของผู้ฝึก ในลักษณะต่าง ๆ ด้วย อุปกรณ์ดังกล่าว ได้แก่ ตะขอ เบ็ด เหล็ก แหลมหรือตะปูล การฝึกในขั้นนี้สิ้นสุดลงเมื่อช้างมีความคล่องตัวในการเดินที่อยู่ในการควบคุม

3. ขั้นการเดินอิสระ

การเดินอิสระเป็นขั้นการฝึกที่นับว่าช้างได้พัฒนาการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น เพราะในขั้นนี้ช้างจะไม่ถูกตรึงหรือผูกติดกับหลักจะเป็นการฝึกที่อยู่ภายใต้การควบคุมเพียงอย่างเดียว จึงเป็นช่วงที่ต้องอาศัยความชำนาญของผู้ฝึก และความสามารถในการเรียนรู้ของช้างเอง ขั้นนี้ผู้ฝึกจะนำช้างไปในที่ต่าง ๆ โดยใช้อุปกรณ์ควบคุมคือ เบ็ด หรือตะปูล เพื่อเกาะใบหูของช้าง ขั้นนี้ผู้ฝึกจะสอนให้ช้างช่วยเหลือตัวเองมากขึ้น ฝึกการกินหญ้าเองบริเวณใกล้ ให้สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวมากขึ้นในขั้นนี้ผู้ฝึกจะต้องมีเวลาให้กับช้างมากขึ้น และคอยให้ความช่วยเหลือตลอดเวลาถือเป็นจุดเริ่มต้นของความผูกพันที่แน่นแฟ้นของคนกับช้าง เสมือนกับเป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน ขั้นนี้ผู้เลี้ยงช้างจะสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทุก ๆ ด้านของช้างทั้งนิสัยใจคอความถนัดความสามารถ ตลอดจนวิธีการเลี้ยงช้างที่เหมาะสมและไม่ก่อให้เกิดอันตรายเมื่อช้างโตขึ้น กลุ่มผู้เลี้ยงช้างชุมชนบ้านค่ายหมื่นแผ้วได้เริ่มจากตรงนี้เองที่จะนำช้างมาฝึกในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อนำช้างเข้าสู่คณะช้างเพื่อร่วมทำการแสดงกับช้างเชือกอื่นต่อไป

การประยุกต์การฝึกเพื่อการแสดงช้าง เป็นการฝึกที่ต้องอาศัยความสามารถพิเศษของผู้ฝึก ร่วมกับความสามารถของช้างที่ทำการฝึกซึ่งเกิดจากความคิดประยุกต์ทำต่าง ๆ ของผู้ฝึกให้มีความเหมาะสมกับช้าง เชือกใดมีความสามารถตรงกันท่าที่ฝึกแตกต่างกับออกไปช้างเชือกใดมีความสามารถตรงกับท่าที่ฝึกก็จะใช้เวลาในการฝึกเพียงสั้น ๆ เท่านั้นก็สามารถนำออกแสดงได้และมีความมั่นใจสูงในระหว่างแสดง

การฝึกช้างเพื่อทำการแสดงของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างของชุมชนค่ายหมื่นแผ้วถือเป็นภารกิจหนึ่งที่ทุกคนให้ความสำคัญมาก และต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญ โดยทั่วไปแล้วการฝึกช้างจะมีรูปแบบการฝึกที่ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยเริ่มฝึกท่าต่าง ๆ เรียงลำดับความงายยาก และท่าที่จำเป็นที่ช้างทุกเชือกสามารถทำการแสดงร่วมกับช้างเชือกอื่น ๆ ได้ เช่น

1. การสวัสดี
2. ทานอน
3. ทานั่ง
4. ทานั่งยกมือ
5. ทานั่งบนเก้าอี้
6. การยืน
7. การยืนบนถัง
8. การเดินรำ

นอกจากทำการแสดงพื้นฐานดังกล่าวแล้วยังมีทำการแสดงที่นับว่ามีความยากเพิ่มขึ้นอีก ซึ่งจะต้องอาศัยความชำนาญในการฝึก และความสามารถเฉพาะตัวของช่างที่จะได้รับการฝึกอีกด้วย มิฉะนั้นแล้วช่างและคนจะได้รับการอันตรายได้ง่ายตัวอย่างเช่น

1. ท่ายกมือบนเก้าอี้
2. ยืนบนถังน้ำมัน
3. ยืนสองขาบนถังน้ำมัน
4. ช่างไต่ลวดสลิง
5. ช่างยืนบนถังต่อตัว
6. ช่างนอนทับคน
7. ช่างยืนสองขาบนสะพาน
8. ช่างลอคบ่วงไฟ

ถ้าการแสดงนี้ช่างได้รับการฝึกและทบทวนการแสดงอยู่เป็นประจำโดยเน้นทำการแสดงที่มีความถนัดจนเกิดความชำนาญและสามารถแสดงได้ทันทีเมื่อผู้ฝึกส่งสัญญาณหลังจากนั้นช่าง จะได้รับทำการฝึกอื่น ๆ อีกต่อเนื่อง ทั้งในระหว่างการพักช่างที่อยู่บ้านและในระหว่างการออกแสดงเร็ว ในสถานที่ต่าง ๆ ในช่วงเวลาประมาณ 06.00 - 07.00 น. ของทุกวัน

ประวัติการจัดการแสดงช่างของชุมชนค่ายหมื่นแผ้ว

การจัดการแสดงของช่างชุมชนค่ายหมื่นแผ้ว ได้เกิดขึ้นหลังจากครูบาช้างได้เลิกจากการคล้องช้างป่าเนื่องจากการยกเลิกสัมปทานป่าไม้หรือปิดป่า ปัญหาหารายได้ไม่เพียงพอกรณีนำช่างเข้าไปรับจ้างลากซุงในธุรกิจค้าไม้ และประการสุดท้ายที่สำคัญคือสภาพพื้นที่ในชุมชนไม่เพียงพอสำหรับการเลี้ยงช้าง จากปัญหาดังกล่าวจึงเป็นแรงผลักดันให้ผู้เลี้ยงช้างคิดวิธีการหาเงินเพื่อซื้ออาหารนำมาเลี้ยงช้างและหารายได้มาจุนเจือครอบครัวในรูปแบบของการแสดงช่าง ในระยะแรก จะเป็นการแสดงโชว์ของช่างเพื่อแลกกับอาหารเช่น อ้อย กล้วย แดง เป็นต้น ต่อมาปริมาณของช่างมากขึ้น

เจ้าของช่างก็พัฒนาทำการแสดงให้หลากหลายขึ้น ความสนใจในการชมการแสดงช่างของประชาชนมีมากขึ้น จึงเกิดการรวมตัวเพื่อจัดตั้งคณะกลุ่มการแสดงขึ้น โดยให้เรียกการรวมกลุ่มนี้ว่า “คณะช่าง” การรวมการทำกิจการของคณะช่างในระยะแรกไม่เป็นรูปแบบที่ชัดเจนเท่าไรนักเนื่องจากการขาดงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์สำหรับการจัดแสดงกลางแจ้ง และขาดการบริหารจัดการในรูปแบบขององค์กร ระยะต่อมาจึงได้จัดตั้งคณะช่างที่เป็นรูปแบบขึ้นโดยการสนับสนุน งบประมาณและบริการจัดการในระบบของ นายทุนจีนเรียกว่า “คณะช่างไทย” ซึ่งชาวชุมชนบ้านค่ายหมื่นแผ้วถือว่าเป็นคณะช่างเพื่อการแสดง คณะแรกของชุมชนและของเมืองไทย

“คณะช่างไทย” มีช่างอยู่ในคณะ 10 เชือก ควบคุม 10 คน มีผู้ดูแล และควบคุมการแสดง คือ นายจัน ลือชา นายยศ นิยมชัย นายพร ขวัญนิมิตร โดยมีนายจิตร มั่นบุญ นางสุคใจ มั่นบุญ และยายบุญปลูก พัดเจริญ เป็นผู้ให้การสนับสนุนเงินในการจัดตั้งคณะจัดการแสดง การจัดการแสดงของคณะช่างไทยในระยะแรกจะจัดในบริเวณใกล้เคียงหรือท้องถิ่นของตน โดยส่วนใหญ่จะจัดให้มีในวันเสาร์และวันอาทิตย์ รายการแสดงใน ระยนั้นมิเพียงไม่กี่ชุด ได้แก่ช่างเตะฟุตบอล ช่างชนกัน (แสดงยุทธหัตถี) ช่างวิ่งเปี้ยว(เก็บของแข่งกัน) แสดงการคล้องช้างป่า ช่างชักเย่อ แสดงการระว้ผู้ชม เป็นต้น แม้รายการแสดงจะมีน้อยแต่ก็ได้รับความสนใจจากผู้ชมมากคณะช่างไทยจึงมีรายได้เพียงพอที่จะนำคณะช่างออกไปแสดงนอกพื้นที่ ในช่วงนั้นรายได้ไม่ต่ำกว่า 40,000-50,000 บาท ซึ่งนายทุนเป็นผู้จัดเก็บ และแบ่งส่วนปันส่วนให้กับเจ้าของช่างและ คนงานในคณะ เจ้าของช่างจะได้รับค่าตอบแทนเป็นค่าช่าง เดือนละ 3,000 บาท ส่วนคนงานจะแบ่งตามความเหมาะสมโดยมีเกณฑ์การจัดสรรรายได้ที่ชัดเจนจากรายได้ดังกล่าวทำให้นายทุนที่ควบคุมดูแลคณะช่างไทยมีรายได้ ทำให้ฐานะทางครอบครัวเติบโตอย่างรวดเร็วการดำเนินการจัดการแสดงเร่งของช่างไทยได้ดำเนินการมาประมาณ 1 ปี เจ้าของช่างจึงขอแยกคณะเพื่อมาดำเนิน กิจการเองโดยแยกออกเป็นสองคณะด้วยกันคือ “คณะบัวควมบัวบาน” และ “คณะจุ่มจุ่มโจ้ว”

1. คณะบัวควมบัวบาน เป็นคณะช่างที่เกิดจากการรวมกลุ่มของผู้เลี้ยงช่างเอง ได้แก่
 - 1.1 นายสวัสดิ์ เต็มศักดิ์ จำนวน 2 เชือก
 - 1.2 นายบุญช่วย พงษ์วิเศษ จำนวน 1 เชือก
 - 1.3 นายทองดี พงษ์วิเศษ จำนวน 1 เชือก
 - 1.4 นางสุคใจ หมั่นบุญ จำนวน 3 เชือก
 - 1.5 นายสุภี พงษ์วิเศษ จำนวน 2 เชือก
 - 1.6 นางสี ชูณรงค์ จำนวน 1 เชือก
 - 1.7 นายตา เสนาวงศ์ษา จำนวน 1 เชือก

รวมช่าง 11 เชือก เป็นการรวมกลุ่มช่างเพื่อจัดการแสดงช่างที่มีการบริหารจัดการกันเอง ภายในคณะที่ไม่มีระบบนายทุนเข้ามาเกี่ยวข้อง มีความยุติธรรมในการแบ่งรายได้ในการแสดง โดยการนำผลกำไรมาจัดสรรตามจำนวนช่าง

ในคณะช่างจะประกอบไปด้วย ความรู้ช่าง คนงาน ได้แก่ โฆษกสนาม เด็กสนามรวมแล้ว ไม่ต่ำกว่า 30 คน สำหรับคนสัมผัสภาระซ้ำของซึ่งจะเข้าเป็นรายเดือน ดังนั้น รายจ่ายของคณะช่าง จะประกอบไปด้วย เงินเดือนคนงาน โฆษกสนาม เดือนละ 800 บาท เด็กสนามและความรู้ช่าง เดือนละ 400 บาท พร้อมเบี้ยรายวันวันละ 10 บาท ค่าเช่ารถเดือนละ 2,000-3,000 บาท รายจ่ายอื่น ๆ อีกจำนวนหนึ่ง ส่วนที่เหลือจะเป็นผลกำไรที่เจ้าของช่างจะได้รับส่วนแบ่ง การจัดการแสดงจะมีขึ้น วันละ 1 รอบ รายได้รวมยังไม่หักค่าใช้จ่ายเดือนละ 15,000-30,000 บาท เป็นรายได้ที่มากพอที่จะทำให้คณะช่างอยู่ได้ และออกทำการแสดงเกือบทุกจังหวัด โดยแต่ละจุดที่ทำการแสดงจะห่างไม่เกิน 30 กิโลเมตร ด้วยเหตุผลประการสำคัญคือการเคลื่อนย้ายช่างในสมัยนั้นจะต้องเดินด้วยเท้า และให้ช่างหาอาหารระหว่างทางขณะเดียวกัน

การประกอบกิจการของคณะช่าง เพื่อการแสดงเร่ จึงถือเป็นนักเดินทางอีกรูปแบบหนึ่ง ที่พบทั้งความสำเร็จและเงินทอง และปัญหา คือความยากลำบากในการใช้ชีวิตที่ไม่ปกติสุขเหมือนคนอื่น ๆ ผลกระทบทั้งช่างทำร้ายผู้เข้าชม และเหตุการณ์ทะเลาะวิวาทกับชาวบ้านในท้องถิ่น

2. คณะจุ่มจิมโซว์ เป็นช่างอีกคณะหนึ่งที่แยกตัวออกจากคณะช่างไทยที่มีรูปแบบการประกอบธุรกิจเช่นเดียวกับคณะบัวตูมบัวบาน ซึ่งประกอบไปด้วย ช่างจำนวน 9 เชือก ได้แก่

2.1 นายหวัง จิตรมา	จำนวน 1 เชือก
2.2 นายสงว จิตรมา	จำนวน 1 เชือก
2.3 นายพิน ทะมาดี	จำนวน 1 เชือก
2.4 นายเป็ง พงษ์วิเศษ	จำนวน 1 เชือก
2.5 นายเลี่ยม พรสวัสดิ์	จำนวน 1 เชือก
2.6 นายม้วน พรหมสิทธิ์	จำนวน 1 เชือก
2.7 นายดิษฐ์ จิตรมา	จำนวน 2 เชือก

ช่างทั้ง 2 คณะในขณะนั้นเป็นคณะช่างที่ใหญ่ และสามารถสร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำให้กับครอบครัว จึงทำให้ครอบครัวผู้คล้อยช่างและกลุ่มผู้เลี้ยงช่างหันมาให้ความสนใจที่จะฝึกช่างมาเพื่อการแสดงมากขึ้น เกิดการแยกตัวและรวมกลุ่มจัดตั้งคณะช่างเพิ่มมากขึ้นมาจนถึงปัจจุบันรวมแล้ว 14 คณะ โดยแยกออกมาจากคณะใหญ่ ๆ และรวมกลุ่มกันเองดังนี้

1. คณะบุญนำโซว์
2. คณะจิมโป้โซว์

3. คณะวาสนาส่ง 1
4. คณะวาสนาส่ง 2
5. คณะเดือนเพ็ญ
6. คณะเมรีโซว์
7. คณะดอกอินโซว์
8. คณะอำพลโซว์
9. คณะนายประมาณ แรมคอน
10. คณะนายวิหาร พรหมสิทธิ์
11. คณะนายตามน หมั่นบุญ
12. คณะนายบุญร่วม เสนาวงศ์ษา
13. คณะนางสุดาพร เสนาวงศ์ษา
14. คณะปีเตอร์โซว์

5. การจัดกิจกรรมข้าง

5.1 วิถีชีวิตของคนกับข้างในคณะแสดงเร่

คนกับข้างของชุมชนบ้านค่ายในปัจจุบันได้เปลี่ยนวิถีชีวิตจากการคล้องช้างป่าและการนำข้างรับจ้างลากซุง มาเป็นการเลี้ยงช้างเพื่อการแสดงแทบทั้งสิ้น มีการสืบทอดไปสู่ลูกหลานโดยสายเลือดการประกอบธุรกิจเลี้ยงช้างเร่ ซึ่งได้มองเป็นอาชีพหนึ่งที่ทุกคนต้องดิ้นรนต่อสู้ เหมือนกับชุมชนอื่นหรือการประกอบอาชีพอื่น ผู้เลี้ยงช้างในปัจจุบันไม่จำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงช้างและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เคยปฏิบัติกันมาแต่อดีตกาลมากนัก แต่สิ่งหนึ่งที่ทุกคนให้ความเคารพและการยึดถือปฏิบัติคือการคงไว้ซึ่งความเชื่อหรือแนวปฏิบัติดั้งเดิมที่ครูบาข้างหรือผู้ใหญ่ในตระกูลได้ให้ไว้ เช่น การถือศีลปะกำ การเลี้ยงโรง เป็นต้น การใช้ชีวิตของคนกับข้างในคณะข้างจะเสมือนเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน มีความรักความเอื้ออาทรซึ่งกันและกันจะเป็นลักษณะการพึ่งพาอาศัยกัน คนขาดข้างก็ขาดอาชีพ ขาดรายได้ ข้างจึงเป็นสัตว์ที่ได้รับการดูแลอย่างดีจากเจ้าของ

การประกอบอาชีพการจัดแสดงเร่นี้เป็นอาชีพที่ลงทุนค่อนข้างสูงต้องใช้คน วัสดุอุปกรณ์ และข้างจำนวนมาก เจ้าของคณะข้างเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการในทุกเรื่องเพราะการจัดการแสดงในปัจจุบันได้เปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิม กล่าวคือไม่มีระบบนายทุนเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ได้เกิดจากการรวมกลุ่มและระดมทุน แต่เกิดจากการจัดตั้งเพียงคนเดียวเท่านั้นจึงต้องแบกรับหนี้สินจากการซื้อรถบรรทุกขนาดใหญ่คณะละไม่ต่ำกว่า 2 คันรถเครื่องขยายเสียงอุปกรณ์สนามและจัดซื้อข้างใหม่มาฝึก ดังนั้นข้างหนึ่งคณะจะประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. ช้างอายุราว 2-20 ปี ไม่น้อยกว่า 5 เชือก
2. คนงานไม่น้อยกว่า 15 คน
3. ความรู้ช้างหรือคนเลี้ยงช้างจำนวนเท่ากับช้างในคณะ
4. อุปกรณ์สนามสำหรับการแสดง
5. รถบรรทุกและรถกระบะรวมแล้วไม่ต่ำกว่า 4 คัน
6. เครื่องครัวสำหรับประกอบอาหาร
7. หัวหน้าคณะและครอบครัว

คณะช้างที่ออกแสดงเรในปัจจุบันจึงเป็นลักษณะครอบครัวใหญ่ที่คนกับช้างทิ้งถิ่นแสวงหา
โชคร่วมกัน ไปด้วยทั่วประเทศเป็นระยะเวลาเป็นปีจึงจะกลับภูมิลำเนาของตนอีกครั้ง

5.2 การจัดการแสดง

5.2.1. การวางคิวแสดง

การจัดการแสดงส่วนใหญ่จะตระเวนไปต่างจังหวัดทุกภาคของประเทศไทย การวางแผนการเดินทางจะกำหนดได้เพียงจังหวัดที่เริ่มต้นเท่านั้นแผนการเดินทางอื่น ๆ จะไม่สามารถบอกได้แน่นอนเพราะจะเปลี่ยนสถานที่จัดการแสดงเป็นจุดต่อจุดและวางแผนการเดินทางพร้อม ๆ กันไปแล้ว แต่รายได้ที่ได้รับในแต่ละวันถ้ารายได้ดีก็จะเปลี่ยนหมู่บ้านต่อหมู่บ้าน หรือตำบลต่อตำบล แต่ถ้าผู้เข้าชมน้อยรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายในแต่ละวันจะเปลี่ยนเป็นสถานที่หรือจังหวัดต่อไปในการ วางคิวและการติดต่อสถานที่ทำการแสดงจะเป็นหน้าที่ของเจ้าของคณะหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย โดยส่วนใหญ่ จะเป็นลูกหรือเครือญาติในครอบครัวและการติดต่อสถานที่ทำการแสดงจะมีขึ้นในช่วงเช้าของทุกวันระหว่างพักการแสดง โดยการออกหาสถานที่ในบริเวณใกล้เคียง ส่วนใหญ่จะขอใช้สนามลานวัดในหมู่บ้าน สนามว่างเปล่าที่เป็นที่สาธารณะหรือโรงเรียน จะเข้าไปใช้สนามที่ทำการแสดงได้จะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของสถานที่หรือผู้นำที่สามารถตัดสินใจได้เสียก่อน การติดต่อสถานที่ทำการแสดงในหนึ่งวันจะต้องได้สองแห่งสำหรับ การแสดงภาคบ่ายเวลา 16.00 น. และภาคค่ำเวลา 18.00 น. หลังจากติดต่อสถานที่ได้ครบจะนำป้ายประชาสัมพันธ์ที่เตรียมมาระบุสถานที่เวลาและชื่อของคณะช้างที่ทำการแสดงไว้ ตามชุมชน หมู่บ้าน หรือสถานที่ ที่คนส่วนใหญ่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน ขณะเดียวกันก็จะประชาสัมพันธ์ผ่านเครื่องกระจายเสียง ที่ติดตั้งอยู่บนรถเพื่อเชิญชวนให้มาชมการแสดงดังกล่าว

5.2.2 การเตรียมการก่อนการแสดง

การแสดงจะมีขึ้นในช่วงบ่ายและค่ำ ตอนเช้าของทุกวันจึงเป็นช่วงเวลาของการเคลื่อนย้ายที่อยู่ใหม่ของคณะช้างนำสัมภาระข้าวของจากที่พักเดิมไปสถานที่แห่งใหม่ที่ไปติดต่อไว้สำหรับ

การแสดงในรอบค่ำ ปรุงอาหารเพื่อรับประทานหลังจากการแสดงเสร็จสิ้นการขนย้ายหลังจากนั้น ก็จะแบ่งหน้าที่กันปฏิบัติ ความรู้ช่างก็จะไปดูช่าง หาดอาหารและเลี้ยงช่างในบริเวณใกล้ ๆ ที่พัก ส่วนที่เหลือจะเตรียมความพร้อมด้านอื่น ๆ ชักเสื้อผ้า และพักผ่อนตามสถานที่ที่เหมาะสมโดยมี เจ้าของคณะดูแลอยู่ตลอดเวลา

5.2.3 การแสดงช่าง

เมื่อใกล้ได้เวลาเดินทางเพื่อทำการแสดงภาคบ่ายช่างทุกเชือกจะมารวมกัน ความรู้จะอาบน้ำ และทำความสะอาดให้กับช่างของตนและเดินทาง คนงานสนามก็จะเตรียมรถ อุปกรณ์สนามพร้อม แล้วความรู้อาจจะนำช่างขึ้นรถที่เตรียมไว้ เพราะการเคลื่อนย้ายช่างจะใช้รถบรรทุกขนาดใหญ่และจะ บรรทุกในคราวเดียวกัน 5 - 6 เชือกต่อหนึ่งคัน ทุกอย่างพร้อมก็ออกเดินทางไปยังสถานที่ ที่ทำการแสดงตอนบ่ายการเริ่มต้นภารกิจ เมื่อถึงสถานที่ทำการแสดงทุกคนก็ทำงานแข่งกับเวลา เพื่อให้ การแสดงเริ่มขึ้นให้เร็วที่สุด ความรู้อาจจะควบคุมช่างลงจากรถบรรทุกคนงานสนามก็เริ่มล้อมผ้า เจ้าหน้าที่ฝ่ายเสียงและโฆษกสนามก็จัดตั้งเครื่องเสียงพร้อมกับโฆษกประชาสัมพันธ์การแสดง การเตรียมความพร้อมในการจัดการเปิดการแสดงหนึ่งรอบจะเสร็จสิ้นและมีความพร้อมภายในเวลา ไม่เกิน 20 นาที ก็สามารถเปิดจำหน่ายบัตรการแสดงของช่างด้านในงาน โดยจำหน่ายบัตรเป็นสอง ราคาคือผู้ใหญ่ 20 บาท เด็กเล็ก 10 บาท ในขณะเดียวกันก็มีการให้บริการด้านอื่น ได้แก่ ขายอาหาร ช่างส่วนใหญ่จะเป็นกล้วยสุก กล้วยละ 5 บาท ให้เช่าเก้าอี้สำหรับชมการแสดง ตัวละ 5 บาท ให้บริการ จีหลังช่างครั้งละ 5 บาท ทางด้านนอกและด้านในก็มีอาหารสำหรับนั่งรับประทาน อาหารสำหรับชมการแสดงไว้บริการ เช่น น้ำอวดลม ลูกชิ้นทอด ของเล่นเด็ก เป็นต้น การ ประชาสัมพันธ์และจำหน่ายบัตรใช้เวลาประมาณ 30-40 นาที การแสดงก็เริ่มต้นขึ้น โดยจะเสนอ ขึ้นตอนรายการแสดงเป็นลำดับ ดังนี้

1. พิธีไหว้ครู หรือทำพิธีเช่นไหว้ปะกำซึ่ง ช่างจะเดินขบวนพาเหรดเข้าสู่พิธี
2. ช่วงแนะนำช่าง และความรู้ช่าง
3. เริ่มทำการแสดงในรายการที่กำหนด โดยจะนำเสนอรายการแสดงที่คณะช่างของชุมชน

บ้านค่ายหมื่นแผ้วใช้ในการแสดงอยู่ในปัจจุบัน ได้ดังนี้

- 3.1 ช่างสวัสดิ์
- 3.2 ช่างยืนสองขา
- 3.3 ช่างนั่งสมาธิหรือนั่งยกล้อ
- 3.4 ช่างไต่สะพาน
- 3.5 ช่างเล่นบาสเกตบอล
- 3.6 ช่างเดิน 2 ขา

- 3.7 ช้างดีลังกา
- 3.8 ช้างวาดรูป
- 3.9 ช้างดีลังกาบนถ้ำน้ำมัน
- 3.10 ช้างกลานสีขา
- 3.11 ช้างเต็นรำ
- 3.12 ช้างอุ้มลูกน้อยตามเมีย หรือช้างอุ้มคน
- 3.13 ช้างต่อตัว
- 3.14 ช้างเหยียบคน หรือนวดคน
- 3.15 ช้างนอนทับคน
- 3.16 ช้างยืน 2 ขาบนถ้ำน้ำมัน
- 3.17 ช้างคาบหัวคน
- 3.18 ช้างไล่ลวดสลิง
- 3.19 ช้างถีบสามล้อ
- 3.20 ช้างยืนบนถ้ำต่อตัว
- 3.21 การสาธิตการคล้องช้าง
- 3.22 ช้างรอดบ่วงไฟ

รายการแสดงดังกล่าวในแต่ละคณะจะเลือกทำการแสดงไปจัดการแสดงตามความสามารถและความชำนาญของช้างแต่ละเชือก ในขณะที่เดียวกันก็จะทำการฝึกช้างไปด้วย เมื่อเริ่มทำการแสดงได้มากขึ้น จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่คณะช้างหนึ่ง ๆ จะต้องมีคนสำหรับฝึกช้าง โดยเฉพาะหลังจากเสร็จสิ้นการแสดงในแต่ละรอบทุกคนต่างก็มีหน้าที่ของตนและจัดเก็บสัมภาระทุกอย่าง ให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว เพื่อเดินทางไปเปิดการแสดงในรอบถัดไป

5.2.4 รายได้

รายได้ในการจัดแสดงในแต่ละรอบในปัจจุบันลดลงจากเมื่อก่อนมาก จากเคยได้ วันละ 10,000-20,000 บาทแต่ในปัจจุบันเหลือเพียง 5,000-8,000 บาท รวมแล้ววันหนึ่ง ๆ จะมีรายได้เข้าคณะช้างไม่เกินวันละ 8,000 บาท จากรายได้ต่อวันเหมือนจะมากอยู่แต่เมื่อพิจารณาองค์ประกอบอื่น ๆ ประกอบแล้วรายได้ที่ได้มาจะไม่เพียงพอเพราะจะต้องรับผิดชอบรายจ่ายประจำวันทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นค่าอาหารหรือค่าซ่อมบำรุงวัสดุต่าง ๆ นอกจากนี้ก็ต้องจ่ายค่าตอบแทนให้กับคนงานในคณะ โดยจ่ายเป็นรายเดือน ๆ ละ 1,500 บาท พร้อมกับ เบี้ยเลี้ยงวันละ 30-40 บาท ซึ่ง เบี้ยเลี้ยงจะพิจารณาตามรายรับที่ได้ประจำวัน ดังนั้นในวันหนึ่งจะมีรายจ่ายรวมแล้วประมาณ 3,000

บาท รายได้ส่วนที่เหลือก็จะเก็บไว้สำหรับชำระหนี้สินที่กู้มาจากนายทุนหรือชำระค่าวงจรที่จัดซื้อมาแล้วกรณี

5.2.5 สภาพปัญหาและผลกระทบ

การนำช่างมาเร่ร่อน คือ เป็นปัญหาจากช่างที่ไม่มีงานทำในพื้นที่ของตน และ พื้นที่สำหรับการเลี้ยงช่างมีไม่เพียงพอ การประกอบอาชีพเดิมมีรายได้น้อยจึงทำให้หลายครอบครัวและคณะช่างต้องตัดสินใจนำช่างออกมาเสี่ยงชีวิตเดินทางมาหาเงินในลักษณะของการแสดงเร่ จึงส่งผลให้การใช้ชีวิตทั้งของคนและช่างได้เปลี่ยนไปจากเดิมโดยสิ้นเชิง โดยเฉพาะช่างจะใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่กับการทำกิจกรรมเสมือนเป็นคาราประจำคณะเพื่อหาเงิน อยู่พื้นที่คอนกรีตและบนรถบรรทุกมาก

ผลกระทบจากภาวะหนี้สิน การยึดอาชีพช่างแสดงเร่แม้จะมีรายได้หมุนเวียนตลอดเวลา และอาจสร้างควมร่ำรวยได้ไม่ยากให้กับเจ้าของช่างบางคณะแต่ก็มีเพียงไม่กี่รายที่มีเงินลงทุนซื้อรถซื้อช่าง และวัสดุอุปกรณ์ประกอบอื่น ๆ เองมีอีกหลายครอบครัวที่ต้องกู้ยืมเงินจากนายทุนมาลงทุนในการจัดตั้งคณะแทบทุกอย่างจึงทำให้ต้องรีบร้อนหารเงินมาคืนนายทุน ทำให้ช่างและเจ้าของช่างต้องทำงานหนักมากขึ้น ยิ่งในปัจจุบันภาวะเศรษฐกิจตกต่ำรายได้ต่อวันลดน้อยลงและคณะช่างเพื่อการแสดงเร่ก็มีมากขึ้นอีกด้วย (ชัยชาญ ไพศาลธรรม. 2540 : 41)

บริบททั่วไปของหมู่บ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์

1. ประวัติความเป็นมา

ราษฎรส่วนใหญ่ของบ้านตากกลางคือ ชนชาวกูยซึ่งในประวัติศาสตร์ชาวกูยได้เข้ามาตั้งรกรากกระจายอยู่ในพื้นที่ภาคอีสานตอนใต้ของประเทศไทยมาเป็นเวลาช้านาน โดยได้เคยช่วยจัดเตรียมช่างที่ใช้ในการรบและเข้าร่วมรบกับกองทัพไทยหลายครั้งส่วนชื่อหมู่บ้านสันนิษฐานกันว่ามาจากทำเลหมู่บ้านซึ่งอยู่ตรงกลางพื้นที่ป่าสงวนสองป่า หรือไม่ก็มาจากชื่อหัวหน้าชุมชนผู้ก่อตั้งหมู่บ้านที่ชื่อ “ตากกลาง” ซึ่งอันหลังนี้น่าจะมีความเป็นไปได้สูงเนื่องจากคนสมัยก่อนนิยมใช้ชื่อเจ้าของบ้านหลังแรกเป็นชื่อหมู่บ้านอีกทั้งคงสองคงช่างหมู่บ้านในอดีตน่าจะเป็นคงเดียวกันเพราะอยู่ใกล้กันมาก ชาติพันธุ์รูปร่างหน้าตาของชาวบ้านตากกลางปัจจุบันคล้ายกับชาวไทยทางภาคอีสานทั่วไปแต่ก็มีเค้าโครงเชื้อสายจากบรรพบุรุษในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่นักมานุษยวิทยาศึกษาไว้ปรากฏอยู่บ้าง โดยนักมานุษยวิทยาเชื่อว่า มนุษย์ตระกูลออสโตรลอยด์ซึ่งมีรูปร่างเตี้ย จมูกแบน ผิวดำ ผมหยิก ริมฝีปากหนา ซึ่งอาศัยอยู่ตามเกาะแก่งทางภาคใต้ของทวีปเอเชียคือบรรพบุรุษสายหลักชาวกูยแห่งบ้านตากกลางในปัจจุบัน แต่เนื่องจากเงื่อนไขทางสภาพภูมิศาสตร์ การเศรษฐกิจและการสงครามตลอดจนภัยทางธรรมชาติทำให้เกิดการอพยพและถ่ายทอดทางพันธุกรรมระหว่างมนุษย์ก่อน

ประวัติศาสตร์ที่อาศัยอยู่บริเวณตอนบนของทวีปซึ่งมีผิวขาว ผมเหยียดตรงกับกลุ่มที่อยู่ทางใต้ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชาว ดังนั้นหากดูกันผิวเผินและไม่ได้ยินการใช้ภาษา ก็ยากที่จะแยกแยะว่าชาวตากกลางคนไหนเป็นคนไทยเชื้อสายกวย (เขวากา เจริญรัตน์. 2549 : 38)

2. สภาพทางภูมิศาสตร์

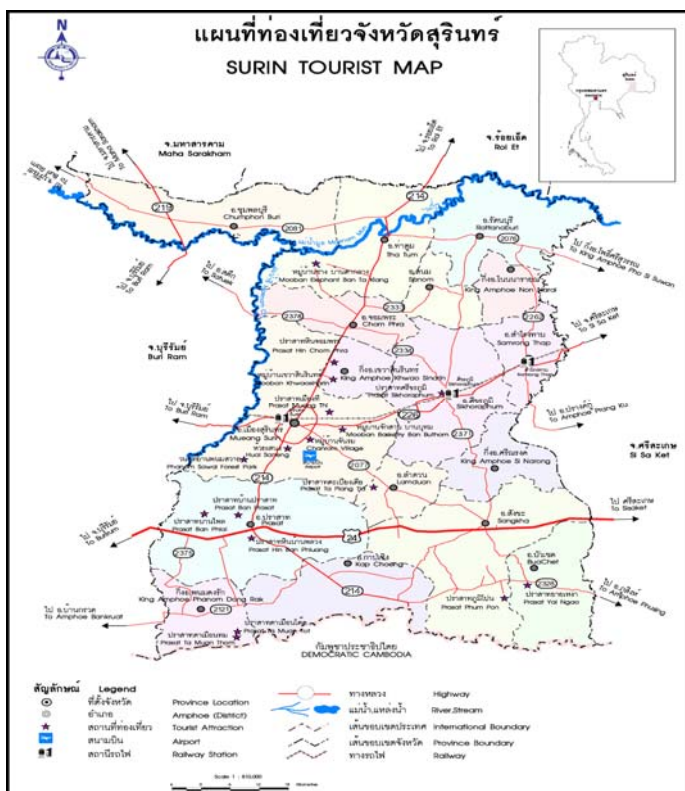
2.1 ที่ตั้ง

ตากกลางเป็นชื่อหมู่บ้านเล็กๆ ในจังหวัดสุรินทร์ มีพื้นที่ราว 1 ตารางกิโลเมตร อยู่ในเขตการปกครองของ ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูมบ้านตากกลางตั้งอยู่บนเนินที่มีลักษณะลาดเอียงลงไปทางทิศเหนือไปจนจรดบริเวณที่ลำนํ้าชีไหลมาบรรจบกับแม่น้ำมูล ที่เรียกว่า “วังทะเล”

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลไพรขลาและตำบลคูนาหนองไผ่ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลเมืองลิง และตำบลชุมแสง อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลปะ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์บ้านตากกลางมีพื้นที่ติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียงหลายหมู่บ้านซึ่งถือเป็นบ้านพี่บ้านน้อง โดยมี

ภาพประกอบ 4 แผนที่จังหวัดสุรินทร์

2.2 พื้นที่

ตากกลางเป็นชื่อหมู่บ้านเล็ก ๆ ในจังหวัดสุรินทร์ มีพื้นที่ราว 1 ตารางกิโลเมตร อยู่ในเขตการปกครองของ ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม หมู่บ้านตากกลางตั้งอยู่บนเนินที่มีลักษณะลาดเอียงลงไปทางทิศเหนือ ไปจนจรดบริเวณที่ลำน้ำชีไหลมาบรรจบกับแม่น้ำมูล ที่เรียกว่า “วังทะเล”

บ้านตากกลางมีพื้นที่ติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียงหลายหมู่บ้านซึ่งถือเป็นบ้านพี่บ้านน้อง โดยมีบ้านหนองบัว บ้านตาพิศ และบ้านภูดินอยู่ทางทิศตะวันตก มีบ้านหนองคูณ บ้านศาลาอยู่ทางทิศตะวันออก บ้านจินดา และบ้านกระโพ อยู่ทางทิศใต้ ส่วนด้านทิศเหนือจะเป็นพื้นที่ทำนาของหมู่บ้านไปจนจรดป่าทาม ส่วนฝั่งตรงกันข้ามแม่น้ำมูล เป็นบ้านยางบ่อพิรมย์ บ้านฝักบัว ตำบลนาหนองไผ่ อำเภอชุมพลบุรี และฝั่งตรงข้ามลำชี คือ บ้านตราด ตำบลท่าม่วง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

2.3 ลักษณะภูมิประเทศ

เขตพื้นที่ชุมชนบ้านตากกลาง มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูก และมีป่าไม้ธรรมชาติแต่ทรัพยากรป่าไม้ลดลงเกิดจากความแห้งแล้ง

2.4 ลักษณะภูมิอากาศ

ตากกลางและหมู่บ้านใกล้เคียงมีสภาพภูมิอากาศเป็นแบบร้อนชื้นเพราะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมที่พัดประจำเป็นฤดูกาล 2 ชนิด ลมที่พัดจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือในฤดูหนาวเรียกว่าลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ จะพัดเอาความหนาวเย็นมาจากประเทศจีน และมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ลมจะพัดพาเอาฝนและความชุ่มชื้นจากมหาสมุทรอินเดียเข้ามาสู่พื้นที่อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีของบ้านตากกลางประมาณ 27 องศาเซลเซียส และจะมีอากาศร้อนที่สุดในเดือนเมษายนประมาณ 42 องศาเซลเซียส ต่ำสุดประมาณ 6 องศาเซลเซียสในเดือนมกราคม (เขวภา เจริญรัตน์, 2549 : 42)

3. ความเชื่อและพิธีกรรม

ชาวภูมิจีนตอนทางพิธีกรรมอีกหลายขั้นตอนที่สะท้อนให้เห็นการให้ความสำคัญต่อการใช้ชีวิตร่วมกันระหว่างช้างกับมนุษย์ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงช้างมีดังนี้

1. พิธีเช่นผีปะกำ

พิธีเช่นผีปะกำถือเป็นพิธีที่ชาวภูมิจีนแห่งบ้านตากกลางต้องกระทำอยู่เสมอทั้งนี้เพราะผีปะกำถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดของเขา ดังนั้นก่อนที่ชาวภูมิจีนจะกระทำการใด ๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับช้างและไม่เกี่ยวกับช้างจะต้องทำพิธีเช่นไหว้ผีปะกำก่อน

2. พิธีสู่ขวัญช้าง

เป็นพิธีที่ชาวภูยจัดให้กับช่างเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อตัวช่าง โดยพิธีดังกล่าวนี้จะกระทำในหลายโอกาสเช่น เมื่อได้ช่างมาใหม่ หรือกลับทำงานจากต่างถิ่น ฯลฯ แต่ในกรณีที่ได้ช่างมาใหม่ พิธีสู่ขวัญจะต่อด้วยพิธีตั้งชื่อช่าง หรือในกรณีที่จะฝึกก็จะต่อด้วยพิธีจับขาช่าง โดยก่อนวันพิธีสู่ขวัญ ชาวภูยผู้เป็นเจ้าของช่างจะต้องไปพบผู้รู้เพื่อหาวันเวลาที่เป็น สิริมงคลแล้วนัดแนะกับหมอสู่ขวัญให้มาประกอบพิธี ซึ่งจะจัดขึ้นที่บ้าน แต่ก่อนที่จะประกอบพิธีสู่ขวัญช่างเจ้าของช่างต้องไปเช่นไหว้ศาล ปะกำของคนก่อน เมื่อไหว้ศาลปะกำแล้วหมอสู่ขวัญซึ่งเป็นหมอพราหมณ์ก็เริ่มพิธี

3. พิธีจับขาช่าง (พิธีควาอาเจียง)

พิธีนี้จะทำโดยครูบาใหญ่ เมื่อชาวตากกลางได้ช่างใหม่จะเป็นช่างที่คล้องได้จากป่าหรือช่างที่ซื้อต่อจากคนอื่น ชาวบ้านตากกลางจะทำพิธีควาอาเจียงเพื่อปัดรังควาญผีป่าผีดงออกจากตัวช่างก่อน เพราะชาวภูยเชื่อว่าหากไม่ปัดรังควาญแล้วผีป่าผีดงที่อยู่ในตัวช่างจะทำให้การใช้งานช่างและการจับจีเป็นไปไม่แน่นอนอาจเกิดอันตรายต่อผู้คนที่ทั่วไปหรือควาญผู้จับจีได้

ก่อนอื่นเจ้าของช่างจะไปปลุกฤษยามที่ดีเมื่อได้วันอันเป็นมงคลแล้ว ก็จะนัดหมายกับหมอช่างที่จะทำพิธีในกรณีที่ช่างนั้นยังไม่ได้ทำพิธีรับขวัญเจ้าของก็จะนัดหมอสู่ขวัญก่อนแล้วต่อด้วยพิธีจับขาช่างโดยครูบาใหญ่ โดยพิธีจะจัดกันที่บ้านเจ้าของช่าง (เยวภา เจริญรัตน์. 2549 : 56)

4. สภาพชุมชนบ้านตากกลาง

ตากกลางเป็นชุมชนที่มีราษฎรมีอาชีพเลี้ยงสัตว์โดยเฉพาะช่างมีมากบ้านตากกลางจึงค่อนข้างโดดเด่นด้วยตัวเองห่างไกลจากชุมชนเมืองเพื่อสะดวกต่อการเลี้ยงช้าง แต่ปัจจุบันตากกลางได้รับความสนใจและได้งบประมาณมากกว่าหมู่บ้านในละแวกใกล้เคียงเนื่องจากช่างของหมู่บ้านตากกลางได้ ช่วยสร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดสุรินทร์และประเทศไทยในเรื่องการท่องเที่ยวจนเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ทุกวันนี้ตากกลางจึงมีถนนเข้าออกได้หลายสาย มีประปาหมู่บ้าน มีโทรศัพท์และมีสถานบริการน้ำมันรวมทั้ง โรงเรียน สถานีนามัย วัด สำนักสงฆ์

บ้านตากกลางแม้จะเป็นหมู่บ้านที่มีโครงสร้างมาจากสังคมคนเลี้ยงช้างผู้สืบทอดวิชาเกษตรศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์ที่กลับแต่ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในหมู่บ้านยังคงมีลักษณะของสังคมช่วยเหลือ ที่สมาชิกจะเกื้อกูลกันเช่นสังคมไทยทั่วไปโดยสมาชิกในครัวเรือนจะประกอบด้วยคนหลายวัย ผู้มีอาวุโสกว่าจะเป็นผู้ผู้นำผู้ที่อ่อนกว่า โดยต่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกันซึ่งลักษณะสังคมแบบนี้ทำให้ชาวบ้านตากกลางที่เป็นกลุ่มเครือญาติมักจะปลูกบ้านอยู่ในละแวกเดียวกันและที่น่าสนใจคือคนในหมู่บ้านตากกลางจะมีนามสกุลซ้ำ ๆ กันโดยมีนามสกุล “ศาลางาม” และ นามสกุล “จงใจงาม” เป็นสกุลใหญ่ของหมู่บ้าน

การปกครองของหมู่บ้านปัจจุบันมีตัวแทนที่ได้รับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี มีหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขลูกบ้าน และคอยประสานความร่วมมือระหว่างราชการกับชุมชน

ในฐานะสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ แต่นอกจากผู้ใหญ่บ้านแล้วชาวตากกลางที่เลี้ยงช้างยังคงให้ความเคารพและเชื่อฟังกรรมหลวงหรือครุบาใหญ่ ซึ่งเป็นหมอช้างอาวุโส โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับช้างเช่นเดียวกับในสมัยโบราณ ทั้งนี้เพราะกรรมหลวงนั้นต้องเป็นที่มีความรู้เรื่องการจับช้างป่าเป็นอย่างดี บ้านตากกลางเป็นหมู่บ้านที่มีวัฒนธรรมการแต่งกายที่สวยงาม โดยผู้ชายชาวภูเขานิยมุ่งโสร่งส่วนผู้หญิงนิยมุ่งผ้าซิ่น และที่สำคัญโสร่งกับผ้าซิ่นของชาวตากกลางนี้จะทอขึ้นจากไหมที่เลี้ยงกันในครัวเรือน อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมการแต่งกายจากภายนอกก็ได้แทรกเข้ามาในหมู่บ้านตากกลางเช่นกัน ซึ่งทำให้ในทุกวันนี้ชาวตากกลางโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่มีการแต่งกายตามสมัยนิยมคล้าย ๆ กับการแต่งกายของชาวไทยทั่วไป ดังนั้นการแต่งกายที่เป็นแบบดั้งเดิมจึงพบเห็นได้ในกลุ่มคนสูงอายุหรือช่วงที่หมู่บ้านมีงานบุญ งานประเพณีหรืองานพิธีที่สำคัญ

ชาวตากกลางจะผลิตไหมในครัวเรือนโดยผลิตแบบครบวงจรซึ่งเป็นงานที่ต้องใช้ความมานะอดทนและสตรีทุกคนในบ้านจะต้องช่วยเหลือกัน ไหมที่ได้จากการผลิตนี้สตรีชาวตากกลางจะนำมาทอใส่กันทั้งหญิงและชาย ในปัจจุบันนี้ก็ยังมีการทอให้เห็นกันอยู่แต่ก็ไม่มากเท่าสมัยก่อน เพราะหนุ่มสาวรุ่นใหม่ได้ออกหมู่บ้านเพื่อมาหางานทำที่เหลือก็มีแต่คนเฒ่า คนแก่

5. การจัดกิจกรรมช้าง

ชาวหมู่บ้านตากกลางแม้จะมีการประกอบอาชีพหลากหลาย แต่อาชีพที่สามารถนำรายได้กลับสู่หมู่บ้านมากที่สุดก็ยังคงมาจากช้างซึ่งสร้างรายได้ให้กับตากกลางในหลายลักษณะดังนี้

5.1 การซื้อขายช้าง

ในอดีตรายได้จะมาจากการขายช้างป่าที่จับมาได้ให้กับธุรกิจทำไม้และคนทั่วไปที่ต้องการใช้ช้าง ถ้าคิดเป็นการลงทุนที่มีกำไรมากหากไม่นับความเสี่ยงที่เหล่าหมอช้างต้องผจญในป่าแต่ปัจจุบันช้างที่ดีหายาก อีกทั้งช้างป่าก็เป็นสัตว์คุ้มครองทำให้การค้าช้างไม่คึกคักอย่างแต่ก่อน

5.2 การนำช้างไปลากไม้

เดิมทีชาวภูเขานิยมนำช้างไปลากไม้แถวจังหวัดเลย เพชรบูรณ์ อุดรธานี ฯลฯ แต่มีไม่มากนักเนื่องจากมองว่าเป็นงานหนักประกอบกับรัฐบาลไทยปิดป่าสัมปทานไม้ ทำให้งานชักลากไม้กลายเป็นงานผิดกฎหมายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 ปัจจุบันชาวภูเขากลับมาตากกลางจึงไม่มีรายได้จากส่วนนี้

5.3 การรับจ้างตามปางช้างหรือสวนสนุก

ความถนัดจะนำช้างเข้าร่วมแสดงความสามารถ เช่น เล่นชักคะเย่อ และเดินรำ ฯลฯ ช้างบางเชือกจะทำหน้าที่เป็นช้างของนักท่องเที่ยวหรือเรียกกันในหมู่ควาญช้างว่าช้างเท็กซี่ หรือช้างเล็ก ๆ ก็จะแสดงผาดโผนซึ่งยังมีให้เห็นอยู่รวมถึงรับจ้างถ่ายรูป ซึ่งเจ้าของปางจะเป็นผู้จัดหา

แขกมาเที่ยว จัดอาหาร ให้ช่างรับผิดชอบที่พักรวมทั้งเงินเดือนความดู งานรับจ้างตามแหล่งท่องเที่ยวนี้ เป็นงานที่ช่างจากบ้านตากกลางทำมากที่สุด โดยเฉพาะที่เมืองพัทยาและจังหวัดภูเก็ต

5.4 การเดินทางท่องเที่ยว

ช่างกลุ่มนี้จะเป็นช่างกลุ่มที่ยังไม่มีงานทำ ความดูจะรวมกลุ่มช่างพากันออกเดินทางเร่ร่อนไปตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศในลักษณะค้าไหนดอนนั้น ส่วนอาหารช่างจะได้ร่ายทาง ซึ่งจะมีประชาชนที่รักช่างมาให้อาหารและตามที่รกร้างที่ผูกช่าง ส่วนรายได้จะได้จากการขายเครื่องรางของขลัง ซึ่งต่อมาผลิตภัณฑ์เหล่านี้ไม่ค่อยได้รับความนิยมมากนัก เนื่องจากการรณรงค์ต่อต้านกันทั่วไป ต่อมาความดูจึงเปลี่ยนสินค้ามาเป็นกล้วย อ้อย ขายให้ประชาชนซื้อเลี้ยงช่างโดยวิธีนี้ในการเร่ร่อนนี้ในปัจจุบันกลายเป็นปัญหาอย่างมาก ทำให้มีการออกมาตรการผลักดันไม่ให้ช่างเข้าไปหากินในเมืองใหญ่อีกต่อไป

5.5 การถ่ายโฆษณา ภาพยนตร์

เจ้าของช่างบางคนที่มีช่างแสดงเก่ง สวยและนิสัยดีจะมีรายได้จากการโฆษณาในอัตราที่สูง งานลักษณะนี้มีค่อนข้างมากในปัจจุบัน เพราะกระแสอนุรักษ์ได้ช่วยให้คนไทยหันมาสนใจช่างมากขึ้น รวมทั้งระยะนี้มีการถ่ายทำภาพยนตร์และละครอิงประวัติศาสตร์หลายเรื่อง ทำให้ช่างบ้านตากกลางมีงานแสดงชุกกว่าแต่ก่อน

5.6 การเดินทางไปต่างประเทศ

ปัจจุบันทางราชการอนุญาตให้นำช่างออกนอกประเทศได้ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ชื่อเสียงและการท่องเที่ยวของประเทศ โดยการเดินทางไปประเทศที่นิยมไปกันมากคือญี่ปุ่น

5.7 งานแสดงช่างสุรินทร์

การแสดงช่างเริ่มขึ้นครั้งแรกในงานสมโภชน์ที่ทำการอำเภอหลังใหม่ของอำเภอท่าตูม เมื่อ พ.ศ. 2503 ซึ่งในงานได้มีการนำช่างมาร่วมขบวนแห่ โดยจัดให้มีการคล้องช้างและนำช่างมาวิ่งแข่งกัน ซึ่งต่อมานงานนี้ได้รับความนิยมจากประชาชนทั่วไป จังหวัดสุรินทร์จึงได้ย้ายมาจัดที่สนามกีฬาในตัวจังหวัดจนถึงทุกวันนี้ โดยกำหนดให้ทุกวันเสาร์อาทิตย์ที่สามของเดือนพฤศจิกายนของทุกปีเป็นวันจัดงานโดยประมาณปลายเดือนตุลาคมของทุกปี ความดูช่างนำช่างออกไปเร่ร่อนหรือทำงานในต่างถิ่น จะทยอยกันนำช่างกลับมายังหมู่บ้านช่างเพื่อเตรียมตัวเข้าร่วมงาน ซึ่งถือเป็นช่วงเวลาที่สำคัญที่ความดูทุกคนอยากจะเข้าร่วม เพราะงานแสดงช่างสุรินทร์ถือ เป็นวันแห่งเกียรติยศสำหรับความดูทุกคนซึ่งในหนึ่งปีมีอยู่ไม่กี่วัน

5.7.1 งานแข่งช่างว่ายนํ้าและแข่งเรืออำเภอสะตึก

ตรงกับเสาร์อาทิตย์แรกของเดือนพฤศจิกายนของทุกปี โดยงานนี้จะจัดขึ้นที่ท่าการอำเภอสะตึก จังหวัดบุรีรัมย์ บริเวณสองฝั่งริมแม่น้ำมูล กิจกรรมที่น่าสนใจของงาน ก็คือ การแข่งเรือ

ยาว และการแข่งขันช่างว่ายนํ้า ซึ่งในแต่ละปีจะมีช่างเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก โดยมีช่างจาก บ้านตากกลางและช่างในหมู่บ้านใกล้เคียงไปร่วมงานอย่างคับคั่ง โดยเฉพาะการแข่งขันช่างว่ายนํ้านี้ได้รับความสนใจและถือเป็นจุดเด่นของงานที่ไม่ปรากฏในงานเทศกาลช่างแห่งอื่น

5.7.2 บุญเดือนห้า

เป็นประเพณีวันเดือนดับ จะตรงกับวันแรม 14 ค่ำ เดือนเมษายนของทุกปี ในวันนี้ถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวกูย

5.7.3 บุญเดือนหก

เป็นบุญประเพณีก่อนลงมือทำนา โดยทุกคนครอบครัวจะตม้ไปไหว้ศาลปู่ตาหรือ “ยะจ้าวฮอ” ซึ่งเป็นศาลหลักเมืองของหมู่บ้านเพื่อเสี่ยงทายผลผลิต และขอ โชคขอพรในฤดูเพาะปลูกที่กำลังมาถึง

5.7.4 งานแห่นาค (วันวิสาขบูชา)

ชาวกูยบ้านตากกลางแม้จะนับถือผีปะกำ แต่ในเรื่องศาสนานั้นชาวกูยนับถือพุทธศาสนา เช่นเดียวกับคนไทยทั่วไป ดังนั้นชาวบ้านตากกลาง จึงจัดให้มีงานบวชขึ้น โดยถือเอาวันวิสาขบูชาเป็นวันบวชลูกหลาน โดยงานจะเริ่มตั้งแต่ วันขึ้น 13 ค่ำ วันนี้เป็นวันเตรียมพิธีบวช (ยาวภา เจริญรัตน์. 2549 : 67)